

Народна приповетка *Дјевојка бржа од коња*

*Лейоџа је видљива, али недостижна и незадржива; не
да се ухватајући, не може се украсити, нема се за што
кућити, није се може од људи отићи ни од Боја
измолићи; као привидјење је несаварно и крајковеко, а
драже од свега што је живо, саварно и на дохват руке.*

Иво Андрић

ПРИСТУП КЊИЖЕВНОМ ДЕЛУ

Прочитали сте велики број народних приповедака, као на пример: *Све, све, али занат*, *Дјевојка цара надмудрила*, *Немуштин језик*, *Усуд* и др. Присетите се њихових особина. Док читате народну приповетку *Дјевојка бржа од коња*, размислите шта је у њој могуће, а шта немогуће. Посебну пажњу обратите на лик девојке. Запазите детаље о њеном пореклу, изгледу и каквом свету припада, а каквом њени просци који прихватају трку да би дошли до златне јабуке и освојили девојку.

Била је некака ђевојка која није рођена од оца и мајке, него је начиниле виле од снијега извађена из јаме бездање према сунцу илињскоме, вјетар је оживио, роса је подојила, а гора лишћем обукла и ливада цвијећем накутила и наресила. Она је била бјеља од снијега, руменија од ружице, сјајнија од сунца, да се таке на свијету рађало није нити ће се рађати. Она пусти глас по свијету да ће у тај и тај дан на томе и томе мјесту бити тркија, па који је младић на коњу претече, да ће бити његова. Ово се у мало дана разгласи по свему свијету, те се просаца скупи хиљаде на коњма да не знаш који је од којег бољи. И сам царев син дође на тркију. Ђевојка стане на биљегу и сви просиоци нареде се на коњма, а она између њих без коња него на својим ногама, па им онда рече: „Ја сам онамо ставила златну јабуку, који најприје до ње дође и узме је, ја ћу бити његова, а ако ја прва к њој дођем и узмем је прије вас, знадите да ћете ви сви мртви на оно мјесто остати, него пазите добро што чините.”

Коњаници сви се погледају и сваки се у себе уздаше да ће задобити ђевојку, па рекоше између себе: „Знамо одиста да неће она ниједноме од нас на ногама одбјећи, него неко од нас, а ко, тогај ће бог

бездање – без дна

наресила – украсила, окитила

тркија – трка, надметање у трчању

биљег (белег) – црта као знака старта или циља

нареде – спреме, припреме

и срећа данас помоћи”. Те тако кад ђевојка руком о руку плесну, сви потекоше у један трен.

Кад је било на по пута, богме ђевојка одвојила бјеше, јер пусти некаква мала крила испод пазуха. У то укори један другог, те приошинуше и ободоше коње, и пристигоше ђевојку. Кад она виђе, извади једну длаку из главе, те баци, и они исти час узрасте страшна гора да не знадоше просци ђе ђе ни куда ђе, но тамо-амо те за њом, а она опет далеко им одвојила, а они ободи коње и опет је стигоше. А кад ђевојка виђе злу и гору, пусти једну сузу – док букнуше страшне ријеке, те се замало сви не потопише. За ђевојком нико више не пристајаше до самога цара сина, те он плиј на коњу, те за њом, али пошто виђе да му је ђевојка одмакла, закле је три пута именом божјим да стане, и она стаде на ономе мјесту на којему се нађе; онда је он ухвати, те за се на коња врже и преплива на сухо, па се упуту једном планином дома, али кад дође у највисочију планину, обазре се, кад ли му ђевојке нема.

Извор: Вук Стефановић Караџић, *Српске народне приповјетке*, Просвета, Београд, 1969.

▶ **потекоше** – појурише, нагло кренуше

злу и гору – велику невољу

врже – смести, посади

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА

♦ Како сте доживели ову народну приповетку?
♦ Одакле потиче лепота девојке? Од чега су је виле начиниле? Протума-
чите симболику преузету из природе у стварању портрета девојке.

Какав ефекат има лирско јединство наратива и дескрипције у грађењу
чудесне лепоте ове девојке?

♦ Запазите поредбене, хиперболичне и градативне стилске поступке у
стварању бајковите лепоте девојке, која има вилинска својства и натпри-
родне моћи.

♦ Какав је позив – изазов упутила девојка младићима и најавила награду
која их очекује?

♦ О чему говори масовни одзив просаца *да не знамо који је од кога бољи*?
Зашто се одазивају девојчином изазову и зашто су спремни да се за њу
жртвују?

♦ На почетку тркије (трке) девојка је поставила сурове услове. Зашто
нико није одустао? Поред самоуверености шта је још одржало просце на
окупу? Због чега су се надали срећи и успеху? Шта су превидели?

♦ Шта значи заједничка мета – златна јабука?

♦ Како тече трка? Колико пута девојка користи чаробна средства са хи-
перболичним дејством да успори просце?

♦ Како је царев син успео да задржи девојку? Коју то магијску реч изго-
вара три пута? Сетите се још неких дела народне књижевности где број три
има посебну моћ.

♦ Зашто је девојка на крају морала да стане и сачека царева сина?

♦ Смисао ове приповетке нећемо тражити у њеном дословном значењу.

Девојка је из нестварног света, али се прича о њој конкретизује помоћу слика и бића из стварности и маште. Какву функцију у овој бајковитој причи има алегорија?

♦ Протумачите симболику простора највисочије планине где девојка нестаје.

♦ Шта вас подсећа на бајку? Како се бајке завршавају?

♦ Како тумачите загонетан крај приповетке?

♦ Разграничите реалне и фантазијске представе у овој приповеци.

♦ Размислите зашто се човек одазива лепоти и зашто је спреман да се за њу жртвује.

♦ Са смислом ове приповетке повежите мото – Андрићеву мисао са почетка лекције.

ТРЕБА ЗНАТИ И ОВО

Народна приповетка је већа прозна врста народног стваралаштва са развијеном фабулом. Преноси се усменим путем, некад и посредништвом писане књижевности. Распрострањена је и у примитивним и високо цивилизованим срединама. Научна проучавања почињу у XIX веку као непосредна последица развитка компаративне филологије.

Систематско сакупљање и проучавање приповедака код Срба почиње од Вука Караџића.

Вукова подела приповедака на *женске* (фантастичне) и *мушке* (реалистичке) допуњена је класификацијом на врсте. Међу фантастичне убрајају се бајке, легендарне приче и условно приче о животињама и басне; у реалистичне – новеле, шаљиве приче и анегдоте. Насупрот категорији приповедака, издаваја се такође обухватна категорија предања (легенде о местима и личностима, скаске и каже)...

Девојка бржа од коња је приповетка коју је Вук Караџић добио од Вука Врчевића. Казивање се развија у складном уметничком оквиру, од чудесног настанка девојке до њеног чудесног нестанка. Почиње засењујућим, поетски веома функционалним описом њене нестварне лепоте, да би се завршило опсеом, изненадно, али не и изненађујуће. У прожимању предања, које не дозвољава безболно мешање овоземаљског света са оноземаљским, и бајке за коју је то једноставно и природно, казивање добија посебну драматичност у неизвесности исхода такмичења, људској упорности царевог сина и његовој борби са стихијом, као и у узалдности победе.

(Према: Нада Милошевић Ђорђевић, *Народна књижевност*)

ЗАНИМЉИВОСТ

Велики значај који има култ природе у нашој народној религији испољава се у представама о митолошким бићима. Веровало се да је свеколика природа насељена разним духовима. Најзначајније место међу њима припадало је вили. Готово да нема другог митског лика који тако често сусрећемо у народној песми, причама и пословицама. Народна предања их описују као младе жене, изузетне лепоте, високе и витке, дуге и расплетене русе косе које им падају низ леђа. Но, виле нису припадале само свету природе већ и свету људи. У народној поезији позната је Маркова посестрима која му поклања чувеног Шарца и чини га непобедивим на мегданима.

(Душан Бандић, *Народна религија Срба у 100 ђојмова*)

ПРОВЕРИТЕ ЗНАЊЕ

Шта су приповетке?

Како је Вук Караџић поделио народне приповетке?